

Madala värava kõrval asuval sambal oli kiri: „Lourdes’i püha Neitsi Maarja grott. Ballyredmond. Önnistatud ja avatud 9. mail 1954, Maria aastal.“ Madonna palvetavate käte ümber olid mässitud puust palvehelmed, need langesid peaaegu ta jalgadeni. Pjedaastali aluse ümber kasvasid potikrüsanteemid ja -kannikesed, veidi lähemal mõned pika varrega liiliad ja roosid. Sealsamas kõrval lamas näoga värava ja tee suunas madonna pea, selle nina oli põskedega tasa taotud ja suu huultest ilma jäänud; kivikillud öielehtedel meenutasid seebihelbeid ja näritud sõrmeküüsi.

Küla lapsed käisid ringi üksteist süüdistades ja teismelisi põrnitsedes ning mehed ja naised peatasid kohtudes üksteist teeradadel ja osutasid peaga groti suunas, et midagi omavahel sosistada. Preester andis missal teada, et selle teo toimepanijal pole põrgutulest tagasiteed, ja vanad naised nihelesid kiriku pikkadel pinkidel, silmad kinni pigistatud, ise koogutades oma roosikrantse näppides.

Ta mõtles nüüd nende naiste peale. Kolmkümmend aastat tagasi oli ta istunud ja neid silmitsenud, jälginud nende käsi värisemas ja kehasid vihkamise ja vanuse peaaegu märkamatus rütmis õõtsumas. Ja siis, seal istudes, taipas ta seda esimest korda. Ta vakatas ja pani käed toidu kohal kokku. „See pidi olema tema,“ sosistas mees. Ta kõigutas aegamisi pead ja kujutas vaimusilmas ette ema teda head ööd soovides suudlemas, ta põske silitamas ja seejärel, haamer pihus, pimeduses mööda teed minekule asutamas.

Ta viis taldriku ja tassi valamusse ja kõndis külaserva, et seal grotti viiva väikese värava juures seista, ja kui autod tema selja

tagant mööda sõitsid, hoidis ta ühe käega teist nagu palvetades, et siis sõrmed lahti põimida ja pöidlad taskuservade taha haakida. Nüüd nägi madonna teistsugune välja: uuel kujul olid suured silmad, pea küljele viltu ja käed välja sirutatud, rüüvoltidest vabad. Ta silmitses kuju pikalt, pöördus seejärel minekule ja kõndis kodu poole ega heitnud pilkugi teel temast mööduvate autodes suunas, vaid üha vaatas, kuidas nende tuled ikka ja jälle üle ta riiete libisesid ja kadusid.

I

Nad kõndisid mööda puiesteed, õlakottides õõtsumas siidripudelid, ja päike takerdus nende peade kohal puude latvadesse ning puistas valgusekübemeid jalge ette ja puulehtedele ja mullale. Nad võtsid majatrepil istet ja avasid pudelid ja põrnitsesid mullapinda ja eemal kõrguvaid kuivanud, oksteta ja mustunud mände, mis üksteise suunas naaldusid või küljele kaldu olid vajunud; poisile meenutasid need mõne käpardliku jumaluse poolt viltu maasse taotud naelu. Rohi õõtsus ja kummardus maadligi.

Michael puudutas aknet meelegahtadel ja laubal, libistas seejärel sõrmed vinnidest üle nagu pimekirjast. Kõndimisel tekkinud higi pani ekseemi ta kuklal kihelema, niisiis kallutas ta pea taha ja nühkis seda vastu kraed. Nad nokkisid nina ja kõrvu ja sülitasid igas suunas. Poisi silmad kipitasid napiks jäänud unest ning ta nühkis neid sõrmede ja pöidlaga ja hoidis suletuna, et näha, kuidas mustrid laugude taga värelema hakkasid ja siis pimedusse hääbusid.

Nad vedelesid küünarnukkidele naaldudes trepil ja kummardusid ettepoole ja lonksasid pudelist ja vajusid siis taas seljakile ja neelasid joogi alla; nad vedelesid niimoodi kaua, vahetamata omavahel sisuliselt sõnagi. Puiesteel kasvavad puud sahisid tuules ja siis kadus ka sahin, jäi vaid raske soojus, mis tekitas tunde, nagu vaikus hingaks, ning ta sõber lõi aegamisi tasakesi vilet ja Michael teadis, et on aeg midagi öelda.

„Me võiksime kõrtsis õnne katsuda.“

„Meid ei teenindataks,“ vastas Michael. „Miks ma sinu meelest siin käin?“

„See koht ei meeldi mulle.“

„Ei meeldi või?“

„Vanadel häärberitel on mingi viga küljes. Nende suurus. Tühjuse suurus. Nende juures on midagi valesti. Vanus – sellest saan ma aru. Aga see vaikus ... Kui me kained oleksime, siis ei tuleks ma selle koha lähedalegi.“

„Mulle see meeldib. Ja ma ei tea, miks. Jalutasin ükspäev mööda puiesteed, puhtast uudishimust, ja jõudsin puude alt välja ja siin see oligi. Somerville House. Varjatud ja neljakümne või viiekümne aasta eest hüljatud, nagu mu isa ütleb.“

„Kadunud elu. See vaikus siin ... ma ei oska seda kirjeldada – see nagu ootaks midagi.“

„Ei tea. Minu meelest meeldib majadele vaikus.“

„Kindlasti mitte. Need on ju ehitatud just vastupidisel põhjusel.“

Michael pööras pilgu mändidele ja võttis pudelist lonksu. Ta loksutas seda suus, gaas ajas ta põsed punni ning ta neelas joogi alla ja rõhatas. Sõber kummardus küljele ja võttis omakorda enda pudelist ühe pika, seejärel teise, lühikese lonksu, toetas end siis taas küünarnukkidele, upitas istukile ja patsutas kuue rinnataskuid. Michael jälgis teda.

„Miks sa seda teed?“

„Mida?“

„Teeskled, nagu oleks sul suitsu? Teeskled sigarettide otsimist? Teed näo, nagu oleksid need maha unustanud?“

„Mul peavad kuskil mõned plärud olema.“

„John, kui sa oma taskutest vähemalt ühe konigi leiad, saad terve minu karbi endale. Kui mitte, siis ei saa ühtegi.“

„Viska mulle lihtsalt üks suits, va jobu.“

Michael pistis käe kuuetaskusse, võttis sealt sigaretkarbi ja sealt ühe sigareti, mille ta kõrvale vaatamata sõbra suunas heitis. John võttis selle, süütas ja silmitses ühe silmaga maad nende ees.

„Su vanamees räägib, et sa käid siin sageli. Isegi magamas.“

„Jah. Mõnikord.“

„Ta tundus mures olevat.“

„Ta on kogu aeg selline olnud. Asjade praegust seisust arvestades võib vabalt juhtuda, et ta lööb varsti ise ka minuga kampa.“

Ta teadis, et John tahtnuks üht-teist küsida, kuid ei teinud seda, ning saabus vaikus ja nad mõlemad pöörasid taas pilgu ümbrusele. Tuul kogus jõudu ja üks aken nende selja taga hakkas raamis undama ning John pöördus selle poole vaatama, võttis sigareti suust, asendas selle pudeliga, rüüpas pikalt, pühkis seejärel huuli ja tõmbas sigaretist sügava mahvi.

„On alles kuradi koht.“

Michael mägistas naerda. Ta silmitses, kuidas puusakõrguseks kasvanud umbrohi metronoomina õõtsub. Tuule taltudes jäi see ida poole kaldu. Ta tähendas: „Sa polegi mulle rääkinud, miks sind su vanast koolist välja visati.“

„Ei ole või?“

„Ei.“

„Mis sind huvitab?“

„Küllap see, kuidas kedagi erakoolist üldse välja lüüakse.“

John rüüpas pudelist, neelas suutäie alla, kuid rääkima ei hakanud. Michael pööras pea tema poole ja ootas. „Sohilaps,“ ütles ta viimaks.

Poiss ajas end sirgu, toetas jalad alumisele astmele ja põimis käsivarred nende ümber, pudel näpu vahel kõlkumas. Siis vaatas ta sõbra poole ja noogutas paar korda kergelt.

„Mina olin üks neist lastest, kes kasvas ilma isata. Ühel päeval otsustasin selle teema emaga üles võtta. Algkoolis kutsuti mind Sohipoeg Johniks – vähemalt mõnda aega, kuni ema direktori juurde läks.“

„Ilmselt ei olnud see lihtne.“

„Ei olnud. Aastaid hiljem, keskkoolis, võtsime läbi „Kuningas Leari“. Inglise kirjandus. Edmund, Gloucesteri hertsogi sohipoeg.

„Nüüd vördjate eest seiske, jumalad.“ Kuulsin, kuidas mõned tüübid itsitasid. See teeb haiget, löikab sügavalt ja sa ei saa asjale päris täpselt pihta. Kas nad mõnitavad sind või su ema? Tulin järgmisel päeval inglise keele tundi ja tahvlile oli kirjutatud: „Nüüd John Howardi eest seiske, jumalad.“ Ma teadsin, kes seda tegi. See tüüp pilgutab mulle silma, kui ma oma kohale istusin. Tõusin püsti, astusin tema juurde ja suskasin oma pastaka talle põske. Kaks nädalat hiljem istusin juba sinu selja taga St Joe’i koolis. Millal see oligi, kuue kuu eest?“

„Jeerum.“

„Kõige hullem on see, kui sinuga on seotud mingi lugu. Minul on lugu. Mu ema tekitas mulle selle loo ja ma ei võinud seda kannatada – ja ma ei võinud teda selle pärast kannatada. Pärast seda, kui mind välja visati, ei rääkinud me omavahel mitu päeva. Ühel päeval astusin väravast sisse ja tema istus maja ees pingil. Ta ütles: „Su vanaisa tahtis sind nunnadele anda.“ Siis rääkiski ta mulle terve loo ära. Kuidas ta jäi ühest Fitzgeraldi pargi pingil veedetud öhtust rasedaks. Ei teadnud isegi selle tüübi nime. Ta isa püüdis teda sundida tittle Blackrocki nunnadele andma ja tema keeldus, lihtsalt ütles: „Ei.“ Ja ta oli kõigest seitseteist aastat vana ja käis alles koolis. Aga see on nii tema moodi. Kui ei, siis ei, kas või nui neljaks. Ta ütles oma isale: „Kui sa sunnid mind mu lapsest loobuma, siis ma tapan enda.“ Niisiis jätsid nad ta rahule. Ta tõi mu ilmale ühel 1968. aasta päeval, maja kolmandal korrusel. Kardinad olid ette tõmmatud ja ämmaemand kutsuti kohale Erinville’ist. Kaks aastat hiljem olid ema mõlemad vanemad surnud. Ta oli kõigest üheksateistaastane ja elas koos väikese sohipojaga üksinda suures majas Western Roadil. Kujutad sa seda endale ette?“

„Issake.“

„Häbi. Sa ei kujuta ettegi, see on kõige hullem. Lausa tappev.“

Michaeli hääl oli kähe, karune ja kõlas nagu vanainimese oma, kui ta vastas: „Jajah. Täitsa usun.“

„Oi, see mu ema on tõeline mässaja. Ütles: „John, ma oleksin võinud su nunnadele anda. Ja ma ei teinud seda. Ei teinud. Pea seda järgmine kord meeles, kui sa tahad mind selles süüdistada, et su klassis käib mõni sitapea.“ Ja muidugi oli tal õigus. Küsisin: „Oleksid sa tõepoolest seda teinud, ema? Oleksid sa end tapnud?“ Ja tema vastas: „Kui naiselt ta laps ära võtta, siis ta juba ongi surnud.“

Michael upitas end trepiastmetelt püsti, kloppis püksitagumiku puhtaks, läks trepist üles ja astus sõnagi lausumata majja sisse.

Kui John samuti majja astus, põlesid seal küünlad ja Michael istus aknalaual, pudel süles ja üks käsi reie alla surutud. „Sa oled oma pudelile juba põhja peale teinud,“ tähendas Michael.

„Eip. Tibake on veel järel. Jätsin selle välja trepi peale. Mõtlesin end väheke soojendada. Otsi õige see viin välja.“

Michael pistis käe taskusse, võttis välja lapiku põuepudeli ja viskas selle sõbrale. „Ära siis kõike üksi ära joo.“

John keeras korgi lahti ja võttis väikese lonksu, vedas näo krimpsu ja hakkas kõhima. Nad mõlemad puhkesid naerma ning nende hääled kajasis suures tühjas ruumis selgelt ja rämedalt vastu ning hetk hiljem kuulsid nad kaja majas levimas ning John võttis veel ühe lonksu, seekord häält tegemata.

Ta võttis aknalaual Michaeli kõrval istet ning nad vaatasid, kuidas küünlaleekide varjud seintel marionettidena tõmblesid, ja Michael rääkis Vietnami sõja teemalistest filmidest, nagu „Rühm“ ja „Tänapäeva apokalüpsis“ ja „Kojutulek“, ja kui väike lapik pudel tühjaks sai, siis virutas ta selle vastu kaminat puruks, võttis klaasitüki ja uuristas midagi seinale, kus oli juba kirjas erinevaid lau-seid ja roppusi ja nimesid, ta enda oma teiste seas. Ta pöördus ja silmitses läbi teralise valguse sõpra, lasi käel langeda, toksis klaasitükiga vastu reit ja jätkas siis seina uuristamist.

Veidi aja möödudes lasi ta klaasikillul kukkuda, astus aegamisi aknalaua juurde, pöördus ja võttis istet, mudis kätega põlvi, jättis

need siis paigale ning õõtsutas end edasi-tagasi, libistas pilgu üle põranda ja jäi tühjusse vahtima. Öö edenedes istus ta nurka maha, tõmbas põlved vastu rinda ja surus näo nende vahele. Ta tundis, kuidas hallist uhkav jahe õhk ta külge riivas; vaatas, kuidas sõber toast väljus ja pimedusse kadus, kuulis teda oksendamas ja pobi-semas, ja siis tuli ta tagasi ja vajus vastu seinu, pomises midagi ja pühkis suud vastu õlga. Siis jäi maja vaikseks.

Michael istus aknal ja jälgis, kuidas koidik raugelt üle muru-platsi ja puude laskus. Ta võttis lonksu liisunud siidrit, sülitas selle vastu akent ja vaatas, kuidas vedelik mööda klaasi alla nirises. Ta tundis teistest tubadest õhkuvat kõdulehka, kallutas pea viltu ja mõtles enda ja oma sõbra päritolu loole. Poiss ajas end püsti, sirutas ja pöördus minekule. Nad olid öösel kaminasse pissinud, lasknud vedelikul ümber jalgade lainetades üle kõmmeldunud tammelaudade voolata, ja nüüdseks oli see ukse juurde lohku kogunenud. Toast väljudes sattus ta jalg loiku ja selle külmus riivas ta pahklud. „Püha Kristus,“ ütles ta, surus rusikas käte sõrmenukid vastu taskupõhja, asus välja trepile ja istus maha.

Michael mõtles ema peale. Lapsena said keset ööd tihti ta ära-tajaks venivad mardusehuilged ja isa katsed ema maha rahustada; tema ajas siis end voodis istukile, kuulas ja ootas selle lakkamist.

„Kehv öö,“ ütles ta isale hommikusöögilauas.

Isa torkas seepeale lusika pudru sisse, jättis selle sinna, pööras pilgu lae suunas ja noogutas kergelt. „Kehv öö, Michael.“

Poiss mõtles, et küllap oli see ema kingitus talle: igapäevane näriv rahutus. Peagi astus John samuti õue ja jäi seisma, ta hingas rusikasse ning ta hingeõhk muutus auruks, mis hetkeks ta prilliklaase udustas. Michael kuulis ta kella tiksumist. Ta tõsis ja nad astusid koos trepist alla ning kõndisid mööda puiesteed tee suunas. Michael peatus enne, kui puud maja varjama hakkasid, ja pöördus poolenisti, et korraks üle öla tagasi vaadata. Umbrohud

ja ohakad õõtsusid kergelt tuules, otsekui pillerkaarist toibudes või uljalt hüvastijätuks lehvitades, ja nende kohal kõrgus pime maja, tumedad korstnad taeva taustale joonistunud. Ta pööras taas minekusuunda ja kõndis edasi.

Mina eelistan iga kell vaikust, mõtles ta endamisi.

Poisi lapsepõlvesuvedel rentisid ta vanemad Ventry lahe liivaluudete taga autosuvilat ja nad suundusid iga päev kolmekesi randa, kaasas kott võileibade, teetermose ja kartulikrõpsudega, ning istusid liival; vihmase ilmaga jäid nad autosuvilasse ja mängisid kaarte ja ema istus akna alla, et valgem oleks, ja luges. Teised tema klassi lapsed rääkisid septembris kooli tulles päikeselistest kuumadest päevadest Schullis või Tramore'is või Ballybunionis ja Michael pidas neid endamisi valetajateks, sest tema polnud iialgi nii palavat päikest tunda saanud, ja ütles koju minnes emale, et nad peaksid järgmisel aastal kuskile mujale minema.

Ta isa istus liival, tuulepluus seljas, silmitses vett ja rääkis oma lapsepõlvepuhkustest Youghalis. „Me peatusime viis päeva rannaääres hotellis. Kolmekümnendatel oli see nagu Hispaania. Karussellid ja mängusaalid ja eeslisõidud.“

Ema oli alati vaikne, rehitses sõrmedega liiva ja vaatas silmi pilgutades päikese poole, et selle asukohal pilvemassis silma peal hoida. Tal oli komme kõndida üle madala kingu ja minna õhtuti õhulist kleiti, laia servaga õlgkübarat ja päikeseprille kandes Dingle'i linna uitama ja kiikama poeakendesse; poode täitsid villased kampsunid ja piipu tobitavad härjapõlvlased ja kivid, millele oli maalitud sõna „Irimaa“, ja muu tema meelest tobe pudipadi; ta silmitses pead vangutades neid ostvaid ameeriklasi. Mõnikord olid ta huuled punase huulepulgaga lohakalt üle käidud; ta nägi natuke klouni moodi välja, huulepulgajäljed olid tagasi Corki sõites endiselt ta suunurkades näha.

Ühel augustilõpupäeval koju suundudes jälgis poeg teda tagaistmelt. Ta nägi ema nägu profiilis, aeg-ajalt pööras too näo akna taga paistvaid hekke silmitsema ja suunas siis pilgu teele enda ees ja poeg nägi naerulohku tekkimas ja kadumas ja seda, kuidas ema lõug hakkas vabisema, nagu pomiseks ta midagi omaette või veenaks ennast, ja see näoilme oli talle tuttav, ta nägi seda siis, kui ema köögis toimetas, majas koristas ja tuld kohendas, ja see tuli tagasi, kui ema läks koju tagasi; augusti kahel nädalal nähtud näoilme hääbus hägustesse mööda vilksatavatesse hekkidesse akna taga ja asendus miilide möödudes tavapärasega, septembri-rist juulini nähtava ilmega, Corki ilmega, ainsaga, mida ta ema näol võis näha, kui need kaks igasuvist nädalat välja arvata. Ta silmitses ema mõnda aega, tundes ühtäkki huvi selle vastu, et ta ema loomus oli just niisugune: tavaline, vaikne ja tõsine.

Nende viimane puhkus leidis aset 1977. aasta augusti alguses. Nad jäid Macroomi ja Ballyvourney vahel ummikusse ning veeresid aegamisi mööda vastassuunast tulevatest autodest; juhid noogutasid vastamisi ja Michael tundis neile puhkuse lõppemise pärast kaasa.

„Vähemalt vedas neil ilmaga,“ ütles isa. „Juulikuus puhkajatel näkkab alati ilmaga.“ Ta naaldus ettepoole, toetas lõua roolile ja vaatas vilksamisi taeva poole. „Pole meil ka häda midagi,“ lubas ta. „Pilved ei tea, mis kuu praegu on.“

Corkis ja Kerrys polnud terve juulikuu jooksul peaaegu piiskagi vihma tulnud. Nad lootsid augustist sama.

Nad kõndisid kolmekesi piki Ventry randa ja peatusid aeg-ajalt, kui ema kummardus midagi liiva seest üles korjama ja peopesal hüpitama; isa ja poeg vaatasid vilksamisi leiu poole ja küsisid: „Kas midagi head?“ ja ema poetas selle taskusse või laskis liivale pudeneda ja jätkas sõnagi lausumata teekonda.

Nende jalge ette kukkus pall, mis veeres edasi veepiirile. Michaeli isa läks ja võttis selle kätte ning kõndis siis koos palliga

tagasi üles rannale. Mööda liiva sörkis viiekümnendates kõhetu kiilaspäine mees, sigaret huulte vahel, püksisääred poolde säärede keeratud ja maika õlalt maha libisemas. Isa viskas talle palli, mees püüdis selle vastu rinda kinni ja krimpsutas liivapihu peale nägu.

„Aitäh,“ ütles ta.

„Võtke heaks,“ vastas isa.

Nad jalutasid edasi, mees, naine ja poeg. Mees hakkas rääkima ahnest maahärrast, lord Ventryst, kellele kogu see piirkond kunagi kuulus; jutustas sellest, kuidas mees ei andnud näljahäda ajal kellelegi toidukübekestki ja kuidas ta maja oli veel alles üksnes seetõttu, et Kerry asukatel polnud erinevalt Corki meestest piisavalt südikust, et seda närukaela välja kõrvetada.

„See asub kuskil siinsamas,“ ütles isa ja tegi vaevu nähtavate mägede poole vaadates kannapöörde, võttes käigu pealt päikeseprillid eest ja tõstes käe silmadele varjuks ja kissitades neid. „Tallid olevat praegugi kasutusel. Oi, sellele seltskonnale meeldivad hobused.“

Emä vaikis, ta sammud olid lühikesed ja kõhklevad. Michael silmitses ta paljaid jalgu kõvas liivas. Need olid luikvalged ja ta vanust arvestades kena kujuga, ilma turduvate veresoonteta, pealtnäha kasutamata, andes mõista, et tema ja ta jalgade elu piirdus lühikeste retkedega koduseinte vahel.

Poisi isa jäi taas seisma, pöördus siis tagasi ranna suunas, seejärel luidete poole vaatama. Ta sirutas vasaku käe välja. „Kui sealpool on Sleä Head,“ ta osutas parema käega, „ja sinnapoole jääb Dingle'i linn ...“

Nad kõndisid edasi, emä ja poeg, isa nende kannul, innukas ja lärmakas, suurem osa ta kahenädalasest augustipuhkusest oli alles ees. Naisele ja pojale järele jõudes ütles ta: „See jääb Dingle'i kanti. Peab jääma.“

Nad jalutasid rannal läbi luiterohu ja üle luidete, kuni jõudsid teele välja ja Michaeli emä kõhis jupi oma igapäevasest neljakümne sigareti suitsetamise sümfooniast; see oli kõlav ja heliküllane ja

jõhker ja muutis vesiseks ja ujedaks ta pilgu, mis mõjus kohatuna suu kohal, mille üks nurk pigistas sigaretti ja teine oli otsekui irves kerkinud.

Nad jõudsid tagasi autosuvilate parkimisplatsile ja Michaeli vanemad läksid suvilasse sisse. Poiss mängis väljas reketi ja tennisepalliga, seejärel jalgpalliga ja kuulis nende tasaseid hääli, ja siis ajas ta luidetel kasvavate tarnade vahel liblikaid taga. Ta läks tagasi suvila juurde ning õhtusöök oli valmis saanud ja nad sõid kõik koos sööginurgas. Parklas valitses peaaegu täielik vaikus, kuna kellaaeg oli ikka veel varane ja päike pilvede taga alles suures kõrges ja inimesed polnud rannast ja mujalt tagasi jõudnud.

Poisi ema koristas laua ja jäi suvilasse ning Michael läks koos isaga välja ja nad jalutasid mööda randa, kaasas kilekott, kuhu korjata merikarpe, mida tagasi jõudes emale uurimiseks anda. Nad olid ära enam kui tund aega ja kõndisid siis tagasi autosuvila juurde, ladusid merikarbid ettevaatlikult sööginurgas lauale ja hõikasisid ema. Ta ei vastanud. Poisi isa astus magamistoa ukse juurde, koputas sellele ja torkas pea üle ukse sisse ning tõmbas selle siis samasuguse liigutusega aegamisi tagasi.

„Magab.“

„Ta magab?“ küsis Michael sosinal ja isa vaatas kella.

Ta kehitas õlgu ja noogutas.

Michael vaatas välja, kus inimesed rannast tulid. „Issake. Kell on alles nii vähe.“

„Nojah, mis seal ikka, eks ta näeb neid homme. Hommikul ootab teda ees tore üllatus.“

Ta poeg silmitses kollaseid merikarpe, mida ema oli tuua palunud, võttis siis ühe neist pihku ja mudis seda kergelt pöidlaga ning pani siis taas käest. Isa leidis ajalehe, mille eelmine puhkaja oli kapi peale jätnud, võttis istet ja voltis selle põlvel lahti, ja Michael läks välja ja seisis üksi ukse kõrval ja nägi, et parkla on jälle tühi. Mõne haagissuvila ukse juures haukusid koerad; oli kuulda lauanõude kõlksatusi ja naeru, õhutaskuid

täitsid vanemlikud noomitussõnad, mis hääbusid nagu üksteist välja suretavad tüürikese elueaga maailmad. Ta lonkis mõnda aega luidetel, tuli siis tagasi ja astus sisse.

„Isa, ma lähen magama.“

Isa tõmbas akna ees rippuva pitsiriba kõrvale ja vaatas välja. „Kedagi liikvel ei ole?“

„Ei.“

„Olgu siis, kullake. Head ööd ja õnnistagu sind jumal.“

„Head ööd.“

Poiss astus ema magamistoa kõrval asuva ukse juurde ja avas selle ning hakkas ukseavas seistes riideid seljast võtma ning ta isa kergitas pilgu ajalehelt, kui ta kingadel mütsatusega kukkuda lasi. Michael korjas riided ja kingad kokku ning viskas need ülemisele narivoodile oma pea kohal ning pöördus seejärel ust sulgema. Ta heitis aluspükstes alumisele narile, vedas tekiserva kaenaldeni ja lamas, kuulatades, kuidas koerad taas haukuma hakkasid ja omanikud nende juurde tagasi pöördusid ja lapsed tuhaplokkidest astmetelt maha astudes üksteise käest uurisid, mida keegi söönud oli. Poiss kuulis, kuidas isa ajalehe kokku voltis ja tuled ära kustutas ning ta jalad linoleumi külge kleepusid ja taas lahti tulid, kui ta oma magamistuppa läks. Mingil hetkel jäi ta hoolimata akende alt kostvatest inimeste häälest ja kardinate ühenduskohast tekile langevast valguskiirest magama.

Ta ärkas järgmisel hommikul ja avas ukse ning nägi ema sööginurgas istumas ja suitsetamas. Ta kuulis, kuidas isa väljas torises ja kirus. Välja minnes jäi ta vaatama, kuidas isa kokkupandava aiatooli pagasiruumi virutas ja seda jalaga nügis.

„Kõigest viis päeva!“ ütles ta. „Ta ei vii ju naljalt jalgagi majast välja ... ja nüüd ... nüüd ei suuda ta kodust äraolekut taluda.“

Kella üheksaks hommikul olid asjad pakitud ja nemad teel. Nad keerasid Dingle'i teele ja poisi isa ütles: „Jeesus Kristus, kõigest viis päeva.“ Ema pigistas pihus sigaretikarpi ja papist pakend tõi kuuldavale tasase kiunatuse, nagu oleks see elus.

Keegi ei rääkinud kogu kolm tundi kestva sõidu ajal midagi; puud, hekid ja põllud voogasid akende suunas ja eemaldusid siis taas, ikka ja jälle, ning ainsaks heliks oli autosse pääsenud tuule vihin, kui isa raevukas meeleolus olles akna lahti tegi, ja krõpsu-paki krabin kuskil istmete all, mida oli kuulda seni, kuni ta akna jälle kinni väntas. Michael jälgis mõnda aega isa kukalt. Ta mõtles, et vanema mehe kuklas on midagi kurblikku. Midagi haletsusväärsset. Näopoolel on võimalik kellegi poole pöörduda, sel on fookus, on eestkostevõimalus. Aga kukal on üksi, tundmatu.

Ta silmitses ema, kelles oli juba maad võtnud puhkusejärgne rahutus, mida poiss oli hakanud viimastel aastatel tähele panema. Ta mõtles pilgule, mille oli ema suunas heitnud päev varem rannas kohatud mees, hetk pärast seda, kui nad olid talle palli visanud. Silmade hetkeline suureks venimine, mis kortsud ta laubalt silus ja tekitas need hoopis meelekohtadele. Nad olid edasi kõndinud ja poiss polnud sellele rohkem mõelnud. Kuid tagantjärele tundus see nüüd kummalisena, ja mis veel veidram, kui nad mõni minut hiljem üle luidete jõudsid, oli ta hetkeks pilgu alla ranna poole pööranud ja märganud, et kaugel all, rannaliival, polnud mees, nüüd pisitillukeseks kahanenud, end liigutanud, vaid lihtsalt seisis, pall vastu puusa surutud, ja paistis üksisilmi üles nende poole vahtivat.

Macroomi linna servas nägid nad Gougane Barra läheduses põlevate astelherneväljade suitsu otsekui taevast toetavate sammastena maapinnalt kõrgustesse kerkimas. Koju jõudes avastasid nad, et põlengutest oli juttu ka uudistes. Keegi talunik rääkis lõkkeid süütavatest matkajatest ning mägironijate sigaretikonidest ja päikese käes suurendusklaasina toimivatest klaasikildudest.

„Põlengu süütajaks võis olla ükskõik milline neist variantidest,“ ütles ta. „Ja kuiva ilma arvestades on kaksikümmend ruutmiili nagu tulehakatis.“

Järgmisel hommikul ei tulnudki ema trepist alla. Ka järgmisel ega ülejärgmisel mitte. Isa astus pärastlõunal nende tuppa ja tõmbas kardinad eest ning valgus pani öökapiil olevad sigaretkonksid täis alustassid lehkama ja tõi esile vaipa rõugearmidena märgistavad põletusjäljed. Päevad kulgesid mööda ning isa ja poeg istusid õhtuti televiisorit vahtides, pilku ülevalt kostvaid helisid kuuldes aeg-ajalt lae poole läkitades. Kolme nädala pärast kutsus isa arsti.

Arst istus veidi aega ema juures, hoidis ta kätt ja kui ta leebel toonil küsimusi esitas, pööras naine end kõrvale ja vahtis aknast välja. Veidi aja pärast tõusis arst püsti ja astus naise abikaasa juurde riidekapi kõrvale.

„Mitte keegi meist ei tuleks voodist välja, Elaine, kui ta hakkaks mõtlema maailmale ja meie kohale selles. Eks ole ju nii, Martin?“

„Just-just.“

„Tõuse üles! Tõuse kohe üles, Elaine, aitab sellest.“

Mehed seisid ja vaatasid teda ning nende pilk langes lina voltidele ja toas valitses vaikus ja kui nad taas silmad naise poole pöörasid, oli tolle näol kerge põlglik muie, ja nad väljusid toast.

Michaeli isa soovis vastuseid, lahendust, ennekõike mingitki ajakava. Ta oli alates kahekümnendatest eluaastatest linnavalitsuses töötanud, koostanud busside sõiduplaane ja hoidnud osakondade lõikes silma peal prügiveograafikutel ja kanalisatsioonisüsteemide kontrollikavadel ja töötajate rotatsiooniplaanidel ja puude kärpimisel ja muruniitmisel terves linnas; tema ülesanne oli jälgida, et lõökauke täidetaks samal ajal kuivendustorude vahetamisega ja kõnniteid ei tuleks eri tööde teostamise käigus kaks korda üles kaevata. Tema ihkas üksnes omavahel klappima sobitatud ülesannete jadasid, umbkaudset aega asjade lahenemiseks ja eluga edasiminekuks. Läbi lae naist liikumas kuuldes läbis teda võpatus, ta keeras teleka vaiksemaks ja ta pilk hakkas vilama, nagu oluks igal sammul mingi tähendus.

Nädal hiljem tuli arst tagasi ja istus taas naise kõrvale ja hoidis ta kätt, kuid käskis tal seekord voodis püsida ja järele mõelda, miks ta seal oli. Naine vahtis arstile otsa ja pööras seejärel pilgu akna poole, nagu näeks ta seal mõnda teist kõnelejat.

„Täiesti ootamatult,“ ütles ta abikaasa. „Ma ei saa sellest aru. Olime puhkusel, ta oli heas tujus, täiesti normaalne, ja siis ... nagu nipsust.“ Ta nipsutas sõrmi. „Täiesti tühja koha pealt.“

Nad tulid trepist alla ja astusid kööki. Michael veeretaskna-laua tillukest mänguautot ja tõi kuuldavale kokkupõrkehelistid, et mehed häält ei tasandaks.

„Paistab olevat midagi depressioonilaadset, Martin.“

„Kas nagu kurbus?“

„Jah. Nagu mina olen aru saanud, siis mitte niivõrd kurbus. Teiste patsientide põhjal olen hakanud arvama, et see on midagi masenduse sarnast.“

„Ta ise ütleb selle kohta „kõledus“. Igapäevane kõledustunne. Nii ta seda mulle kirjeldab.“

„Ja-ah.“ Tohter noogutas isale kergelt ja naeratas, pilgus nukrus või mingi mälestus. „Omal ajal nimetati seda melanhooliaks. Ilmselt sealt ka sinu viide kurbusele.“

Poisi isa noogutas ja sulges silmad. „Kestab see kaua?“

„Võib kesta küll. See võib kesta ... väga kaua.“

Michael kuulis, kuidas isa läbi nina hingas. Ta vaatas, kuidas ta istme seljatoele naaldus ja pea masendunult rinnale longu lasi, nii et nahk ta kaelal vajus voltideks, meenutades nii patja, millele keegi on end istuma toetanud.

„Ma kirjutan talle välja hüdroksiini, Martin. Kolm korda päevas koos toiduga.“

„Jah, jah. Muidugi mõista ei meeldi see talle.“

„Ei. Ta punnib kindlasti vastu. Ma olin alles algaja arst, kui ravisin Waterfordis üht naist. Tema ütles ikka: „Siit ta tuleb oma kraadiklaasi ja stetoskoobiga. Tuleb ja pühib mu deemonid minema. Pühi aga, laps!“ Ta tegi, nagu avaks oma kolba ja võtaks

aju välja ja ulataks selle pühkimiseks mulle. Ääretult vastaline naine. Ja järgmine kord, kui teda vaatama läksin, ei pruukinud ta minuga üldse rääkida, ainult nuttis ja ... Jube.“

„Neid inimesi painavad siis deemonid?“

„Vabandust?“

„Kas need, keda painavad deemonid, jäävad viimaks ... depressiooni?“

„Ei, mitte tingimata. See pole tihtipeale üldse kogemuslik. See ei ole põhjustatud ...“ Mees pani sõrmeotsad kokku. „See ei ole deemonitega seotud.“

„Selge.“

„Martin, on veel üks asi, mida ma teha tahan. Ma tahan, et ta prooviks rääkida.“

„Rääkida?“

„Jah, lihtsalt istuda ja öelda, kuidas ta end tunneb ja mida asjadest arvab, ehk võiks ta selgitada, miks kõigist inimestest just teda selline kõledus tabas. Depressiooni puhul tekib inimestel sageli küsimus: miks mina? Inimesel võib sellest abi olla, kui ta saab rääkida sellest, mida läbi elab. Lihtsalt mõned asjad peast välja. See võib olla väga, tead küll ...“ Ta libistas kätega mööda külgi, nagu midagi endalt maha pühkides.

„Jumal küll.“

„Martin, sellest on abi. Ma olen seda näinud. Rääkimine kui puhastumine, koormast vabanemine.“

„Jah, see tundub igati loogiline.“

„Ja iial ei või teada, ehk aitab see millestki vabaneda.“

„Nagu näiteks?“ küsis isa pead pisut ettepoole ja viltu kallutades.

„Noh,“ vastas doktor, „mõnikord, loomulikult üksnes mõnikord, on tõepoolest tegemist deemonitega.“

Nad läksid koridori ja isa avas välisukse.

„Täna, doktor,“ ütles ta.

Arst astus uksest välja, kuid pööras end siis tagasi mehe poole. „Veel üks väike tähelepanek, Martin. Mõnikord võib depressioon

olla seotud mingi päästikuga, sädemega. Ükskõik kelle või millega. Suvalise sündmusega. Mõne minevikust painama jäänud vastumeelsusega. Niisiis, kui ta räägib,“ tohter tõstis taas käe, kuid keerutas seda nagu mune lahti kloppides, „aita tal mõelda: kas miski vallandas selle? Nagu sa ise ütled, oli temaga puhkuse ajal kõik korras, ja siis korraga, plaks.“ Ta nipsutas sõrmi, nagu poisi isa oli teinud. „Täiesti tühja koha pealt, nagu sa ise ütled. Selge. Aga pane ta endalt küsima, kas miski võis selle vallandada. Sellest, sädeme leidmisest, võib taastumisel palju abi olla. Rääkimine, nagu öeldud,“ mees puudutas oma huuli, „võib suureks abiks olla.“

Ta kõndis mööda sissesõiduteed minema ning poisi isa lükkas ukse hiljakesi kinni ja jäi küünega hambaid urgitsedes seisma ja end ringi pöörates oli ta silmitsi köögiuksele astunud pojaga. Michael sirutas käed välja ja kergitas põialt ning siis kergitas ta isa omakorda põialt ning nad astusid kööki ja võtsid vastamisi laua taga istet. Poisi isa puudutas ta nägu ja näpistas õrnalt kõrvallest, kõdistas seejärel ta kaela ning poiss surus lõua vastu isa kätt ja itsitas.

„Me saame sellest jagu, Michael, saame ju?“

Michael lihtsalt istus ja noogutas isa käe vastas pead. Ta kuulis isa sõrmenukkide karvade sahinat oma naha vastas. „Saame,“ ütles ta.

Ülevalt kostis mingi heli ja nad mõlemad tõstsid pilgu, et sellega lage kammida. Poiss langetas esimesena silmad ja nägi isa endiselt üles vaatamas; kui ta neelatas, siis jõnksatas ta kõrisõlm ja kael pundus ja Michaelile meenutas see konna.

„Saame, Michael,“ kinnitas isa.

Arst tuli kaks nädalat hiljem uuesti. Martin võttis ta uksele süngelt vastu.

Isa läks trepist üles, tohter järgnes talle ega võtnud isegi jakki seljast. Michael seisis koridoris ja kuulis ema toa ukse avanedes ta häält.

„Ma olen rääkinud, doktor.“ Ema köhis ja tundus itsitavat ja keegi sulges ukse. Poiss kuulis kõigepealt ema madalat, vilisevat häält, ja arsti, kes aeg-ajalt kordas: „Jah, jah.“ Siis hakkas ema halama.

„Doktor, ma nägin neid suremas. Nälga surevaid lapsi. Nad vaatasid sulle oma suurte silmadega otsa ja vajusid taas kokku, kui sa olid neist mööda kõndinud, ja me kuulsime, kuidas nad omavahel midagi sosistasid. Jumal teab, mida. Millest nälgivad lapsed räägivad?“

Ukse avanedes tormas Michael kööki ja võttis mänguautoga laua taga istet. Ta isa astus midagi lausumata sisse, võttis klaasi, täitis selle veega, jõi tühjaks ja asetasklaasi lauale, väljus siis köögist, aegamisi ja kõssi vajunult, ja läks taas trepist üles.

Kui mehed jälle trepist alla tulid, jäid nad koridori ja sosistasid omavahel, lühikeste tormiliste valangutena, teineteisest üle ja läbi rääkides nagu mõni restoranis tülitsev paarike. Poisi isa saatis arsti ukse juurde ja patsutas väljuvat meest õlale ja arst vaatas tagasi ning tõstis trotslikult sõrme, et öelda: „Me klaarime selle asja ära, Martin. Kindlasti klaarime, kindlasti,“ ja Martin pigistas käe rusikasse ja ütles: „Muidugi klaarime, doktor, muidugi,“ ja lehvitas, kui arst väravast väljus, ning vaatas, kuidas ta autosse istus ja minema sõitis, lehvitas siis veel korra, sulges ukse, astus kööki ja nägi poega laua taga istumas.

„Kas tal on parem, isa?“

„Mida?“ küsis isa hajameelselt.

„Kas tal on parem?“

„Ta räägib, kullake. Ta räägib.“

„Oi, aga see on ju hea?“

„Mida?“

„Seda ta ju tahtiski, isa, eks ole? Arst?“

„Mida? Jajah, just seda ...“

„Kas ta leidis selle sädeme üles?“

„Ah?“ Isa astus üle köögi ja jäi poja kõrvale seisma, vaatas vaevatud pilguga aeda, aetas käe ta õlale ning koputas mingit rütmi, otsekui oma mõtiskluste pulsi taktis.

„Kas ta leidis selle sädeme üles?“

Poisi isa vaikus pikalt ja mõne aja möödudes pöördus Michael oma toolil samuti välja aeda vaatama, nagu peidaks vastus end seal. Saabunud vaikuses ütles isa äkitselt, nagu oleks ta viimaks kurku kinni jäänud tükist vabanenud: „Leidis küll.“

Poeg pöördus taas isa poole ja vaatas üles talle otsa. „Oi, see on ju hea?“

„On, muidugi on,“ ütles mees ja vahtis aeda ja hakkas jälle sedasama rütmi koputama ja ka Michael vaatas taas välja aeda ja aed tundus nende pilgu ees tasapisi pimedamaks tõmbuvat. Isa käsi oli lahtiselt ta õlale vajunud, poiss tundis läbi oma riiete selle tasast hõõgust.

„Ainult et ...“ ütles ta ja vakatas siis ning Michael vaatas jälle üles ta näkku ja nägi seal korraga midagi oma emast, otsekui oleks isa naise voodi kõrval veedetud nädalatega nakkuse saanud ja nüüd ka ise nakkusohtlikuks muutunud. Isa rebis pilgu aiast lahti ja vaatas pead kuklasse ajades üles lae poole. „... me ei teadnud seda, kui palju on põletusmaterjali.“